

Vergaderjaar 1991–1992

21 637

Buitenlands cultureel beleid

Nr. 3

NOTA

Inhoudsopgave

	blz.
1 Nieuwe ontwikkelingen	4
2 Bilateraal en multilateraal	5
3 Bllaterale samenwerking	6
3.1 Partners in samenwerking	6
3.1.1 EG-landen	6
3.1.2 Vlaanderen	6
3.1.3 Midden- en Oost-Europa	8
3.1.4 Overige landen	8
3.2 Instrumenten	10
3.2.1 Culturele verdragen	10
3.2.2 De diplomatieke vertegenwoordigingen in het buitenland	12
3.2.3 Culturele Manifestaties	13
3.2.4 Subsidieverlening	13
4 Communautaire en Multilaterale Samenwerking	15
4.1 Europese Gemeenschap	15
4.2 Raad van Europa	17
4.3 CVSE	18
4.4 VN en gespecialiseerde organisaties	19
4.5 OESO	20
5 De Nederlandse Taalunie	20
6 Intermediaire organisaties	20
7 Cultuur en ontwikkelingssamenwerking	22
8 Instituten	23
8.1 Culturele instituten in het buitenland	23
8.2 Een Instituut voor de Buitenlandse Culturele Betrekkingen	24
9 Coördinatie	24
10 Slotopmerking	25
Bijlage	
I Overzicht Culturele Verdragen	
II Nieuwe taakomschrijving CICB	
III Lijst van afkortingen	

1 Nieuwe ontwikkelingen

De invulling van het internationale cultureel beleid is in een stroomversnelling geraakt. De internationalisering van de samenleving zet zich versterkt door. Instellingen en burgers leggen steeds vaker rechtstreeks contacten in andere landen. Daarnaast maakt de overheid, waar dat mogelijk en zinvol is, steeds meer gebruik van multilaterale in plaats van bilaterale kaders.

Deze ontwikkelingen zorgen voor een grotere wisselwerking tussen nationaal en internationaal beleid. Steeds meer geldt dat het internationale beleid dient aan te sluiten bij de nationale beleidsprioriteiten. Dit proces vereist steeds meer onderling contact tussen vakministeries van verschillende landen. Die contacten kunnen resulteren in algemene beleidsontwikkelingen, samenwerking in multilaterale kaders of de bevordering en begeleiding van rechtstreekse samenwerking tussen instellingen.

Tegelijkertijd is de beleidsuitvoering door de overheid gewijzigd. Deze uitvoering is sterker gebaseerd op het streven naar bestuur op afstand en op het scheppen van voorwaarden waaronder autonome instellingen en organisaties de gestelde doelen zelfstandig kunnen realiseren. Het blijft de taak van de overheid deze contacten waar nodig te stimuleren en te coördineren. Daarmee wordt de uitstraling van de Nederlandse taal en cultuur naar het buitenland op indirecte wijze verstrekt. In dat kader bestaat een toenemende behoefte om deskundigen en veldorganisaties sterker te betrekken bij de beleidsontwikkeling en -uitvoering.

Tijdens de intergouvernementele conferentie over het EPU-verdrag in Maastricht is overeengekomen de samenwerking binnen de Europese Gemeenschappen te verbreden en in het EPU-verdrag een cultuur- en onderwijsparagraaf op te nemen. Beide paragrafen impliceren een versterkte samenwerking tussen de lidstaten op de gebieden van cultuur, onderwijs en opleidingen. De lidstaten blijven zelf verantwoordelijk voor de inhoud en organisatie van de beleidsterreinen in kwestie. De verdragsteksten zullen gevolgen hebben voor de bilaterale samenwerking tussen de lidstaten. Zo zal op het gebied van onderwijs deze samenwerking meer en meer plaats vinden binnen het kader van de EG. De bevoegdheden van de EG op het terrein van onderzoek zijn verder verbreed naar nieuwe terreinen, die op basis van andere verdragsartikelen nodig worden geacht.

De veranderingen in de Midden- en Oosteuropese landen vragen om een meer specifieke benadering van de culturele samenwerking. De ontwikkelingen komen later in deze nota aan de orde. Ook de veranderingen in Noord-Zuidverhoudingen hebben hun weerslag op de culturele samenwerking en op de culturele dimensie in de ontwikkelingssamenwerking. Hierop wordt ingegaan in de in 1990 verschenen nota «Een wereld van verschil». (Kamerstuk 21 813, 1990-1991).

Nieuwe aanpak

Al deze ontwikkelingen vragen om een nieuwe aanpak met een duidelijker anticiperend karakter. Wil Nederland een rol van betekenis blijven spelen, dan moeten we samenwerkingsrelaties met andere landen aanmoedigen. Het is van belang dat de beperkte middelen zo efficiënt mogelijk worden ingezet en dat Nederland door een actief internationaal beleid voorwaarden creëert waaronder instellingen op het gebied van onderwijs en wetenschappen, cultuur en welzijn, samenwerkingsrelaties met buitenlandse instellingen aangaan, waardoor nog meer verschillende groepen in het buitenland worden bereikt.

Een coherent Nederlands buitenlands cultureel beleid vereist nauwe samenwerking tussen de betrokken ministeries. Vanwege de internationale aspecten vervult het ministerie van Buitenlandse Zaken hierbij

traditioneel een coördinerende rol. Een goede coördinatie van de activiteiten van de verschillende ministeries en een juiste afstemming op de uitgangspunten van het buitenlands beleid maakt het mogelijk dat Nederland zich op cultureel gebied scherper profileert. Een flexibel beleidskader voor de lange termijn is hierbij onontbeerlijk. Aan de internationale culturele samenwerking wordt inhoud gegeven via interdepartementaal werkoverleg, het coördinerend overleg in het kader van de culturele consultaties en in de Coördinatiecommissie voor Internationale Culturele Betrekkingen, die in 1990 een nieuwe taakomschrijving heeft gekregen.

In de nota die voor u ligt, vindt u het kader voor een coherent beleid. Dit kader is gebaseerd op de algemene beleidsdoelstellingen van het internationaal cultureel beleid:

1. Het ontwikkelen van onderwijs, wetenschap en cultuur in brede zin door middel van internationale contacten en door het scheppen en ontwikkelen van wegen en instrumenten die zulke contacten mogelijk maken;
2. Het bekend maken in het buitenland van de eigen cultuur, met name de Nederlandse taal en het Fries en het verlenen van medewerking aan de presentatie van de cultuur van andere landen in het eigen land;
3. Het ondersteunen van de algemene positie van Nederland, onder andere in het kader van de zogenaamde «Holland Promotion», met name ook in samenwerking met andere departementen;
4. Het bevorderen van beter begrip en een goede verstandhouding tussen mensen, groepen en volken met uiteenlopende culturele achtergronden.

Deze basisdoelstellingen worden in het licht van de ontwikkelingen aangescherpt. In de voorliggende nota wordt hierop nader ingegaan. Er wordt een samenhangend kader geschetst, waarbinnen een gecoördineerd overheidsbeleid tot stand kan komen, dat aansluit bij de nieuwe ontwikkelingen en dat een coherente bijdrage van de Nederlandse cultuur in de meest ruime zin van het woord aan de internationale samenleving sterker profileert.

De regering is zich ervan bewust dat er een gezichtsbepalende werking uitgaat van de culturele samenwerking en de voorlichting buitenland. Daarom verdient de verwezenlijking van de genoemde doelstellingen zorgvuldige aandacht.

2 Bilateraal en multilateraal

Bilaterale en multilaterale samenwerking zijn gebaseerd op dezelfde internationale samenwerkingsgedachte. Toch hebben beide vormen van samenwerking een duidelijk eigen karakter. Een belangrijk verschil wordt gevormd door de beschikbare beleidsruimte. In de bilaterale betrekkingen wordt in overleg met de partners inhoud en vorm aan de samenwerking gegeven. Bij de multilaterale betrekkingen wordt samengewerkt onder de vlag van een multilaterale organisatie met een eigen apparaat en bevoegdheden. Het groot aantal landen dat veelal bij de multilaterale organisaties is aangesloten beperkt de beleidsruimte voor iedere lidstaat afzonderlijk. Anderzijds bieden multilaterale kanalen de mogelijkheid beleid te ontwikkelen met name ten aanzien van grensoverschrijdende problemen.

De samenhang tussen bilaterale en multilaterale culturele samenwerking groeit echter. Gaandeweg wordt gestreefd naar een meer geïntegreerde benadering. Als uitgangspunt voor de inbreng gelden dezelfde beleidscriteria. Bilaterale en multilaterale culturele samenwerking dienen elkaar, zoals reeds in eerdere nota's is gesteld, te versterken. Dit betekent dat de activiteiten, waar mogelijk, moeten

aansluiten. Doublures dienen te worden voorkomen.

De tendens bestaat om uit een oogpunt van efficiency activiteiten en programma's via multilaterale kanalen uit te voeren. Deze activiteiten dienen een zekere omvang te hebben. Voorbeelden hiervan zijn onder meer te vinden op het gebied van onderwijs en audio-visuele media: de Erasmus en Lingua programma's resp. het EG-MEDIA-programma en het filmfonds «Eurimages».

Omgekeerd zijn er aspecten van multilaterale programma's die bilateraal kunnen worden uitgewerkt. De activiteiten die in UNESCO-verband worden overeengekomen, worden bijvoorbeeld soms in bilateraal kader uitgevoerd.

3 Bilaterale samenwerking

3.1 Partners in samenwerking

In deze paragraaf wordt op de hoofdlijnen van het nieuwe beleid en de beleidsuitvoering ingegaan. De prioriteiten die door de verschillende ministeries zijn opgesteld, dienen hierbij als leidraad. Dit heeft tot gevolg dat een aantal landen waarmee goede culturele betrekkingen worden onderhouden, niet met name worden genoemd.

3.1.1 EG-landen

De naderende interne markt binnen de EG en de resultaten van de conferenties over de EPU en de EMU zullen de bilaterale betrekkingen op het gebied van onderwijs en wetenschappen, cultuur en welzijn op een aantal onderdelen beïnvloeden. Het beleid is erop gericht voorwaarden te scheppen, waaronder nationale instituten en instellingen in staat worden gesteld deel te nemen aan Europese samenwerkingsprojecten.

Centraal in het internationaliseringsbeleid van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen staat de EG. Intensivering van de samenwerking tussen nationale instellingen in de EG-landen geniet prioriteit. Dit geldt met name voor de samenwerking met de buurlanden. Als model hierbij kan de samenwerking gelden met Vlaanderen, zoals die voor het hoger onderwijs reeds vorm heeft gekregen in het actieprogramma GENT (Gehele Europese Nederlandse Taalgebied), met Noordrijnland-Westfalen en met Nedersaksen.

Het wegvallen van de EG-binnengrenzen schept ook op het gebied van de cultuur een potentieel grotere markt. Cultuuruitingen zullen gemakkelijker hun weg over de grenzen kunnen vinden. Tussen de vele nationale instellingen en organisaties bestaan reeds intensieve contacten, die onder meer leiden tot samenwerking en uitwisselingen via platform-bijeenkomsten, seminars en projecten. Door de ontwikkeling van EG-programma's op deze terreinen worden deze contacten geïntensiveerd.

Ook op het gebied van welzijn geldt de samenwerking met de EG-landen als een prioriteit. In het jaarlijks uit te brengen Rijksplan Welzijnswet wordt het internationale beleid nader uitgewerkt.

De overheid zal deze initiatieven, die gericht zijn op het bereiken van structurele effecten en zo veel mogelijk plaats dienen te hebben binnen grotere samenwerkingskaders, stimuleren en waar nodig en mogelijk ondersteunen. Dit neemt niet weg dat ruimte dient te blijven bestaan voor overheidscontacten met een bilateraal karakter.

3.1.2 Vlaanderen

Onze relatie met Vlaanderen verschilt in een aantal opzichten van die met andere landen. Vlaanderen en Nederland hebben immers zowel hun taal als een deel van hun geschiedenis gemeen. Deze verbondenheid kan worden benut om de positie van de Nederlandse taal en het Nederlands

taalgebied in Europa te versterken. De Regering streeft in dit verband naar een inhoudelijke samenwerking en een gemeenschappelijk optreden bij een aantal culturele manifestaties. Hieronder komt de samenwerking op het gebied van onderwijs, kunsten, wetenschappen en welzijn aan de orde; de samenwerking binnen de Nederlandse Taalunie wordt in § 5 besproken.

De taalverbondenheid speelt een belangrijke rol in de letteren en het theater; taalgebruik staat hierin immers centraal. Op theatergebied bloeit de samenwerking tussen Nederlandse en Vlaamse theatermakers. Door de hoge kwaliteit van hun producties en door het ontbreken van de taalbarrière hebben veel Vlaamse theatermakers hun weg gevonden naar de Nederlandse theaters en de beschikbare subsidies en omgekeerd. Ook op het gebied van de beeldende kunst en de letteren is een aantal initiatieven tot inhoudelijke samenwerking en gezamenlijke optredens in het buitenland ontplooid.

Wat betreft onderwijs en wetenschappen zal een intensieve samenwerking met Vlaanderen worden bevorderd. Concrete actieplannen, zoals het actieplan GENT, moeten hierbij de basis vormen. De onderwijsinstellingen worden ingeschakeld bij de opzet en realisering van deze plannen waarbij tevens wordt aangesloten bij de mogelijkheden van EG-programma's.

Verschillen in bevoegdheden tussen de Vlaamse en de Nederlandse overheid en verschillen in departementale structuren hebben geleid tot het voorstel om de welzijnsonderdelen jeugd- en volksontwikkeling voortaan los te behandelen van amateuristische kunstbeoefening en bibliotheekwerk. Het streven is erop gericht om via voorafgaand overleg op ambtelijk niveau tussen Vlaanderen en Nederland de uitwisselingen meer toe te spitsen op de prioriteiten van het rijksbeleid. Per jaar zullen de prioriteiten worden vastgesteld, voor Nederland via het Rijksplan Welzijnswet.

Met dit alles is de samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen intensiever dan ooit tevoren en op veel terreinen vinden zonder tussenkomst van de overheid talloze uitwisselingen plaats. Toch is er aanleiding om op sommige gebieden de samenwerking nader te onderzoeken en te ontwikkelen.

In augustus 1990 heeft (op initiatief van de Gemengde Commissie ter uitvoering van het cultureel verdrag met België/Vlaams-Nederlandse samenwerking) de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken een Comité van Wijzen geïnstalleerd. Dit Comité had de opdracht de doelstellingen, het werkterrein, de werkwijze en de werkingssfeer van het Cultureel Verdrag te bestuderen. In juni 1991 heeft het Comité van Wijzen zijn rapport aan de Gemengde Commissie aangeboden.

Als reactie op de aanbevelingen heeft de Gemengde Commissie werkgroepen ingesteld met de opdracht onder meer de volgende onderwerpen nader te bestuderen:

1. De samenwerking op het gebied van culturele consultaties met derde landen en een gemeenschappelijk optreden via instituten alsmede afstemming van standpunten op het gebied van Onderwijs en Wetenschappen, Cultuur en Welzijn met betrekking tot internationale organisaties.

2. Samenwerking binnen de Nederlandse Taalunie.

3. De mogelijkheden tot oprichting van een Nederlands/Vlaams Cultureel Instituut te Brussel.

In november 1991 heeft de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken het rapport en de reactie van de Gemengde Commissie aan de Staten-Generaal aangeboden. In de loop van 1992 zal een regeringsreactie worden gegeven.

3.1.3 Midden- en Oost-Europa

De jaren '90 zullen in Midden- en Oost-Europa in het teken staan van de overgang naar pluriforme, democratische rechtsstaten met een marktgericht economisch bestel. Hoewel de verantwoordelijkheid voor dit proces in de eerste plaats bij de Midden- en Oosteuropese landen zelf ligt, kan het Westen ondersteuning bieden en daarmee bijdragen aan de stabiliteit van de regio. De veranderingen in deze landen zijn aanleiding geweest om de samenwerking met die landen een hogere prioriteit te geven.

Een belangrijk deel van de ondersteuning krijgt vorm in communautair en multilateraal verband (bij voorbeeld via de EG of de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling, het IMF en de Wereldbank). Ook Nederland levert hieraan een bijdrage. Op bilateraal gebied is onze ondersteuning er vooral op gericht voorwaarden te scheppen waaronder contacten tussen personen, ondernemingen, organisaties en instellingen in Nederland en Midden- en Oost-Europa zich succesvol kunnen ontwikkelen. Samenwerking heeft plaats op basis van bilaterale programma's en in het kader van het Programma Samenwerking Oost-Europa.

De culturele samenwerking zal er de komende jaren op gericht zijn bij te dragen in het opbouwen van een infrastructuur in de sectoren onderwijs, wetenschappen, cultuur, welzijn en volksgezondheid. Het nieuwe gevormde en te vormen kader in die landen heeft dringend behoefte aan informatie over cultureel beleid en management. In de afzonderlijke consultaties en contacten met de verschillende landen wordt dan ook nadruk gelegd op uitwisseling van deskundigen alsmede de uitwisseling van informatie over de ondersteuning van beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en management, zowel op het terrein van de overheid als bij particuliere instellingen.

Nederland blijkt voor de Midden- en Oosteuropese landen op het gebied van de culturele samenwerking een aantrekkelijke partner te zijn, mede door zijn pluriforme en wijdvertakte infrastructuur.

Op het gebied van onderwijs en wetenschappen is er met name behoefte aan versterking van kennis en vaardigheden. Daarnaast dienen bouwstenen te worden aangeleverd voor het opzetten van onderwijssystemen die de huidige en komende generaties leren in te spelen op de vernieuwingen. De stimulering van samenwerkingsprojecten vindt in nauw overleg plaats met de betrokken partners in deze regio. Modernisering van beroepsopleidingen en vernieuwing van lerarenopleidingen zijn mogelijke onderwerpen bij deze samenwerking. Gestreefd wordt naar langdurige institutionele samenwerking.

Het transformatieproces gaat uiteraard ook gepaard met problemen op sociaal-maatschappelijk en welzijnsgebied. De behoefte aan samenwerking op deze terreinen is groot. De belangstelling in deze landen gaat vooral uit naar de wetgeving op deze terreinen in Nederland, het niveau van de voorzieningen en de opleidingsmogelijkheden en de werkmethoden. Daarnaast is er grote belangstelling voor de rol van het particulier initiatief in Nederland en de samenwerking tussen particuliere instellingen en overheid. De verschillende landen verdienen een eigen, gerichte benadering, die tegemoet komt aan de culturele verscheidenheid. De bestaande bilaterale en multilaterale hulpprogramma's kunnen aan kracht winnen als ze beter op elkaar worden afgestemd. Bij de Nederlandse inbreng zal hiermee rekening worden gehouden. De samenwerking met de nieuwe staten die voorheen deel uitmaakten van de Sovjet-Unie en Joegoslavië, zal vooralsnog op pragmatische wijze worden aangepakt.

3.1.4 Overige landen

De prioriteiten in de culturele samenwerking met andere landen worden bepaald door onder meer de historische betrekkingen, de priori-

teiten van de buitenlandse politiek en beleidsinhoudelijke overwegingen. Dit heeft tot gevolg dat de volgende landen speciale aandacht krijgen.

Indonesië

In juni 1991 hebben de periodieke culturele besprekingen met Indonesië plaatsgevonden. Daarbij is van Indonesische zijde naar voren gekomen dat het gemeenschappelijk verleden een steeds geringere rol zal gaan spelen in de culturele betrekkingen. Beide partijen bevestigden de autonome rol van culturele en onderwijsinstellingen bij de uitvoering van het culturele programma. Deze autonome rol is vastgelegd in het samenwerkingsprotocol. Er is sterk de nadruk gelegd op uitwisseling van kennis en vaardigheden. Bij de culturele uitwisseling en manifestaties neemt het Erasmushuis een belangrijke plaats in.

Suriname

Het culturele verdrag met Suriname, dat in 1982 was opgeschort, werd in 1988 weer in werking gesteld. In oktober 1990 vonden in Paramaribo culturele consultaties plaats. Het bleek dat ook Suriname hervatting van de culturele betrekkingen zeer op prijs stelde. Na een periode van opschorting van nieuwe activiteiten werd in november 1991 de culturele samenwerking als gevolg van de conferentie op Bonaire gereactiveerd. In de samenwerking ligt de nadruk op kennisoverdracht en uitwisseling van deskundigheid. Mede dankzij een financiële bijdrage van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking zal het mogelijk zijn tot meerjarige, gestructureerde samenwerking te komen op het gebied van cultureel erfgoed en welzijn. De Nederlandse taalverbondenheid geeft aan de samenwerking met Suriname een speciaal karakter; dit zal tot uiting komen in samenwerking op het gebied van taal en letteren. De Nederlandse Taalunie zal hiertoe initiatieven ontplooiën. Ook zal de Taalunie de mogelijkheden van een associatieverdrag met Suriname onderzoeken.

China

Sinds juni 1989 waren op grond van de verklaring van Madrid een aantal beperkende maatregelen van kracht. In oktober 1990 hebben de Ministers van Buitenlandse Zaken van de EG in Luxemburg besloten tot verlichting van deze maatregelen. Sindsdien is gestreefd naar een geleidelijke hervatting van de culturele, wetenschappelijke en technologische samenwerkingsprogramma's. Als gevolg hiervan zijn in juni 1991 culturele consultaties gehouden. In het huidige samenwerkingsprogramma wordt meer ruimte gecreëerd voor rechtstreekse contacten tussen instellingen en instituten. De nadruk ligt op uitwisseling van kennis en vaardigheden.

Zuid-Afrika

Met het intrekken van de wettelijke pijlers van het apartheidssysteem lijkt het proces van fundamentele verandering van het staatsbestel in principe onomkeerbaar. Hoewel nog geen sprake is van een nieuw cultureel verdrag, is de weg vrijgemaakt voor culturele contacten tussen autonome culturele instellingen in beide landen. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat Nederlandse instellingen zich niet associëren met instellingen in Zuid-Afrika die nog in de wereld van apartheid leven. Het Tweede-Spoorprogramma wordt voortgezet. Mede dankzij een toezegging van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking is het mogelijk bij te dragen aan het uitvoeren van culturele projecten. Hierbij

gaat de voorkeur uit naar projecten die in Zuid-Afrika worden uitgevoerd. Op sportgebied zal met geïntegreerde bonden worden samengewerkt bij het opleiden van het sportkader (met name trainers, coaches en bestuurders).

Middellandse-Zeelanden

In de samenwerking met de landen rond de Middellandse Zee krijgt de kwaliteit van het onderwijs aan culturele minderheden bijzondere aandacht. Het accent ligt op het onderwijs in de eigen taal (OET). Gestreefd wordt naar integratie van het OET in het regulier programma van het basis- en voortgezet onderwijs in Nederland. De beheersing van de Nederlandse taal wordt van groot belang geacht voor de etnische minderheidsgroepen om toegang te krijgen tot de Nederlandse samenleving. Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen heeft daartoe een nieuwe beleidsnota «Onderwijs eigen taal als onderdeel van een geïntegreerd talenonderwijs» opgesteld. Deze nota is inmiddels aanvaard door de Tweede Kamer. Hierin wordt aangegeven op welke wijze er een betere aansluiting kan komen tussen het onderwijs van de Nederlandse taal en van de eigen (moeder)taal. In de diverse bijeenkomsten in het kader van de culturele verdragen met de betrokken landen wordt het Nederlandse beleid toegelicht en besproken.

3.2 Instrumenten

3.2.1 Culturele verdragen

De nieuwe ontwikkelingen maken een toetsing van de gehanteerde beleidsinstrumenten noodzakelijk. Tot deze beleidsinstrumenten behoren ook de culturele verdragen. Met de landen waarmee een cultureel verdrag gesloten is (zie bijlage I), evenals met Denemarken, Oostenrijk, Zweden en Canada, vinden om de drie à vier jaar consultaties plaats. Deze consultaties monden uit in een protocol. Bij het opstellen hiervan wordt uitgegaan van het cultuurbegrip in brede zin. In sommige verdragen wordt ingegaan op de sociaal-economische aspecten en op welzijn en volksgezondheid; die onderwerpen komen dan ook in de protocollen terug. Traditioneel komen in de welzijnsparagraaf de onderwerpen jeugd, sport en volksontwikkeling aan de orde. Waar mogelijk en gewenst kunnen ook andere onderwerpen worden opgenomen, zoals ouderen- en gehandicaptenbeleid.

Op basis van de huidige verdragen vinden de volgende vormen van samenwerking plaats:

- a) Periodieke culturele consultaties die uitmonden in een protocol, zoals hierboven is aangegeven. Dit type consultaties wordt gehouden met centralistisch bestuurde landen, waarmee culturele uitwisselingen anders niet tot stand kunnen komen.
- b) Een mengvorm tussen samenwerking op centraal niveau en samenwerking tussen personen en instanties. Bepaalde beleidsvoornemens en activiteiten worden vastgelegd in de protocollen. Ook vinden er nog geregelde bilaterale consultaties plaats. In toenemende mate ontstaan er echter directe contacten tussen personen en instanties in beide landen, terwijl bovendien multilaterale samenwerkingsverbanden in de relatie een rol gaan spelen.
- c) Een minimale vorm van samenwerking op centraal niveau. In de consultaties ligt de nadruk op het uitwisselen van beleidsinformatie en het evalueren van de culturele betrekkingen. De feitelijke uitwisseling geschiedt rechtstreeks tussen belanghebbenden of in multilateraal kader. De consultaties zijn minder frequent dan in de vorige variant.
- d) Slapende verdragen, waarbij de gemengde commissies niet (meer) bijeenkomen. Dit kan onder meer worden veroorzaakt door geringe

buitenlands-politieke en beleidsmatige prioriteit voor de samenwerking. In de praktijk is ook de feitelijke culturele uitwisseling gering. Indien hiertoe aanleiding zou bestaan, kunnen de gemengde commissies weer bijeenkomen voor consultaties.

e) Geen verdragen, doch wel consultaties. Met enkele westerse landen vinden van tijd tot tijd consultaties plaats, hoewel hieraan geen cultureel verdrag ten grondslag ligt. Niettemin is er sprake van uitgebreide feitelijke culturele samenwerking. In feite is het gestelde onder a), b) en c) ook hier van toepassing.

In het verleden bevatten de protocollen een gedetailleerde opsomming van te ontwikkelen activiteiten. Deze opsomming was vooral van belang voor Midden- en Oosteuropese landen, aangezien alleen op deze wijze contacten mogelijk waren. De activiteiten moesten genoemd worden om de financiering ervan zeker te stellen. Dit laatste geldt overigens nog steeds voor een aantal landen.

In de toepassing van de culturele verdragen met enige Westeuropese landen is in de laatste jaren een verandering opgetreden. De contacten met die landen worden steeds meer rechtstreeks onderhouden door personen, instellingen en vakministeries. Ook vindt in deze gevallen een toename van activiteiten in multilateraal verband plaats. De uitvoering van het beleid wordt bij voorkeur zoveel mogelijk in handen gelegd van instellingen en personen «in het veld». Daar ligt immers de expertise, het inhoudelijk inzicht en de ervaring opgeslagen. Bovendien maakt een dergelijke samenwerking het mogelijk beter op gewijzigde situaties in te spelen. Dit is de vorm van samenwerking die hierboven onder c) werd geschetst. De Regering streeft ernaar, die vorm van toepassing te laten zijn op de culturele betrekkingen met de EG-lidstaten en de lidstaten van de Europese Vrijhandels Associatie. In hoeverre dit mogelijk is, hangt af van de mate waarin de verschillende verdragspartners instemmen met de nieuwe samenwerkingsvorm. Er wordt geen verandering voorgestaan in de benadering van landen buiten de EG en de EVA.

Bij een landsgewijze benadering blijft coördinatie van belang om de coherentie in het internationale culturele beleid te waarborgen. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken zal daartoe regelmatig overleg plegen met de betrokken ministeries over de wijze waarop de culturele betrekkingen met de verschillende landen uitgevoerd worden.

Het karakter van de consultaties hangt af van de manier waarop een cultureel verdrag wordt uitgevoerd. In de consultaties met de EG- en EVA-lidstaten zal de nadruk liggen op het evalueren van de culturele betrekkingen en het uitwisselen van beleidsinformatie. Daartoe dienen onder meer teksten van afgesloten MOU's, andere overeenkomsten en actieprogramma's. Deze teksten zullen als bijlage bij het protocol van de desbetreffende consultatie worden gevoegd. Via de betrokken ministeries dient een overzicht van met steun van de overheid geëntameerde contacten en aangegane financiële verplichtingen beschikbaar te worden gesteld.

In het algemeen kan worden gesteld dat het in de protocollen gehanteerde principe van financiële reciprociteit niet altijd als uitgangspunt gehandhaafd zal kunnen blijven. Indien het partnerland niet in staat is aan zijn verplichtingen te voldoen, zal voor activiteiten waaraan de Nederlandse zijde grote prioriteit toekent, dit uitgangspunt met meer flexibiliteit worden gehanteerd.

De nieuwe ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa zullen ook op het gebied van de uitvoering van de culturele verdragen nauwlettend worden gevolgd, om adequaat en snel te kunnen reageren. Bij de culturele samenwerking met de staten die vroeger tot de Sovjet-Unie behoorden, zal een pragmatische aanpak worden gevolgd. Tijdens de in maart 1991 gehouden mid-term consultaties met de voormalige

Sovjet-Unie is al de mogelijkheid geschapen om op basis van het verdrag met de toenmalige deelstaten afzonderlijk op cultureel gebied samen te werken.

De resultaten van het land georiënteerde overleg en van de culturele consultaties zullen periodiek worden besproken in de Coördinatiecommissie Internationale Culturele Betrekkingen.

De secretariaten die bij de uitvoering van de culturele verdragen betrokken zijn, berusten voor een deel bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken en voor een ander deel bij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. In het licht van een efficiënte aanpak door de betrokken ministeries zal worden gezien, in hoeverre een overdracht van de secretariaten van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen naar het Ministerie van Buitenlandse Zaken met de daarbij behorende formatieplaatsen en financiële middelen wenselijk is.

3.2.2 De diplomatieke vertegenwoordigingen in het buitenland

Door de toename van de contacten op cultureel gebied dienen de ambtenaren van de Pers- en Culturele Afdelingen van de posten over meer specifieke kennis te beschikken om hun inzetbaarheid op het culturele terrein te vergroten. Dit heeft een aantal gevolgen voor de selectie, opleiding en begeleiding van deze ambtenaren.

Bij de selectie van ambtenaren van de Dienst Buitenlandse Zaken zal meer rekening worden gehouden met de eisen, die voortvloeien uit de inzetbaarheid op PCZ-gebied. Een PCZ-cursus vormt al een vast onderdeel van de opleiding van de ambtenaren van de Dienst Buitenlandse Zaken. Tijdens die cursus wordt informatie gegeven over onderwijs en wetenschappen, cultuur, welzijnsaangelegenheden, pers en voorlichting. Tevens bezoeken de cursisten een aantal instellingen in het veld en leveren ze een actieve bijdrage in een paneldiscussie met experts uit de wereld van de cultuur.

Verder wordt voor iedere PCZ-ambtenaar voor uitzending naar zijn post een aangepast bezoekprogramma opgesteld. Dit programma bevordert de contacten met de diverse vakafdelingen van de ministeries en met de nationale instellingen en instituten op het gebied van onderwijs wetenschappen, cultuur en welzijn die voor de ambtenaar van belang zijn. Daarnaast wordt gestreefd elke twee jaar een conferentie voor PCZ-ambtenaren te beleggen. Het doel hiervan is, de ambtenaren op de hoogte te houden van de meest recente ontwikkelingen in Nederland en een beeld te geven van de rapportage die de ministeries vanuit de posten graag willen ontvangen. Recente conferenties zijn gehouden in augustus 1989 en in juni 1991. In 1992 zal een regionale PCZ-conferentie voor Midden- en oost-Europa plaatsvinden in Praag.

De PCZ-ambtenaren zullen verder worden gestimuleerd om tussentijdse bezoeken aan relevante instanties en organisaties in Nederland af te leggen. Hiertoe zullen onder meer werkbezoeken worden georganiseerd. De interactie tussen de PCZ-functionarissen en de verantwoordelijke ministeries en andere beleidsvormende instanties in Nederland op de gebieden van het takenpakket van de betrokken ambtenaar dient te worden verstrekt. Dit kan bereikt worden door een intensievere uitwisseling van informatie met een beleidsmatig karakter tussen de relevante vakafdelingen en de PCZ-ambtenaren. Deze uitwisseling maakt het mogelijk de taken van de ambtenaren in kwestie, die nu meer uitvoerend zijn, om te buigen naar meer initiërende en adviserende taken. De PCZ-ambtenaren zouden daarvoor voor het vertrek naar een post een stage kunnen lopen bij de betrokken departementen.

Nader zal worden onderzocht, op welke voorwaarden de Ministeries van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en Onderwijs en Wetenschappen betrokken zouden kunnen worden bij de selectie en plaatsing van PCZ-functionarissen op de posten. Dit gebeurt mede in het licht van

de nota Loonbaanbeleid van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. In het kader van deze nota zal tevens worden nagegaan of het mogelijk is ambtenaren van de betrokken ministeries over en weer te detacheren.

3.2.3 *Culturele Manifestaties*

Gezichtsbepalende, grootschalige activiteiten, zoals de Frankfurter Buchmesse en de manifestaties rond de Europese Culturele Hoofdsteden, blijven in het internationale culturele verkeer een belangrijke plaats innemen. Voor de profilering van de Nederlandse cultuur is het belangrijk om aan dergelijke manifestaties deel te kunnen nemen. Gezien het relatief geringe budget is een duidelijke selectie en prioriteitsstelling noodzakelijk. Soms is een Nederlandse presentatie financieel alleen mogelijk als er extra geld ter beschikking wordt gesteld, mede daar sponsoring slechts beperkte mogelijkheden biedt.

Daarbij blijft het zaak om na te gaan wat het effect is van grote (vaak multidisciplinaire) manifestaties. In sommige gevallen kan het effectiever zijn manifestaties per discipline op te zetten, zoals bij de Nederlandse filmfestivals of de presentatie van Nederlandse beeldende kunst in het buitenland. Bredere cultuurpresentaties in het buitenland hebben meer betekenis als ze niet geïsoleerd plaats vinden, maar binnen een internationale context. Waar mogelijk wordt gestreefd naar een gemeenschappelijke inbreng met Vlaanderen.

Bij Nederlandse presentaties in het buitenland wordt steeds bezien in hoeverre een wisselwerking tot stand kan worden gebracht tussen culturele, onderwijs- en wetenschapsactiviteiten en handelspromotie. Dit gebeurt eveneens bij bilaterale manifestaties, zoals de Willem en Mary herdenking (1988/1989), de Bicentenary Australië (1988/1989) en de Abel Tasman herdenking (1992). In de CICB zal in de toekomst aan dit punt meer aandacht worden besteed.

3.2.4 *Subsidieverlening*

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken geeft regelmatig subsidies aan (doorgaans kleinschalige) culturele projecten. Bij de beoordeling van subsidie-aanvragen spelen geografische en beleidsmatige prioriteiten van het buitenlands beleid een belangrijke rol, evenals algemene criteria van kwaliteit en doelmatigheid. Ook het criterium van de overdracht van kennis en deskundigheid neemt bij de beoordeling een belangrijke plaats in. Tevens wordt getracht een evenwichtige verdeling naar discipline tot stand te brengen.

Bij de beoordeling van subsidie-aanvragen worden vaak deskundigen betrokken. Voor zover mogelijk wordt het principe van de reciprociteit gehanteerd: activiteiten dienen zo veel mogelijk tot stand te komen in samenwerking met partnerorganisaties in het andere land. Dit kan bijvoorbeeld tot uiting komen in een financiële bijdrage van dat land.

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

Het subsidiebeleid van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen is gebaseerd op een selectief optredende overheid, op de versterking van de autonomie van instellingen en op een zo efficiënt mogelijke inzet van middelen. In dit kader worden voorwaarden gecreëerd waardoor instellingen zelf samenwerkingsrelaties met buitenlandse instellingen en instituten kunnen aangaan en maximaal kunnen profiteren van samenwerkingsprogramma's. De benodigde middelen zullen deels moeten worden gevonden in het budget van de instellingen zelf. Een ander deel kan worden betrokken uit multilaterale programma's, fondsen en projecten op bijvoorbeeld het gebied van de ontwikkelings samenwerking en Oost-Europa.

Verder bestaat het voornemen om door internationaliseringsprogramma's de inspanningen van instellingen te ondersteunen. Deze ondersteuning zal een aanvulling vormen op de multilaterale programma's. Doordat een aantal onderwijssectoren en landen de prioriteit krijgen, zal een deel van de middelen uit de culturele verdragen worden gerealloceerd ten behoeve van deze stimuleringsprogramma's. Dit zal onder meer ten koste gaan van de «zwevende» beurzen. In hoeverre verwezenlijking van dit voornemen mogelijk is, hangt af van de reactie van de verschillende verdragspartners. In de nota «Grenzen Verleggen» (Kamerstuk 22 452 d.d. 4 december 1991) licht de Minister van Onderwijs en Wetenschappen een en ander toe.

De geldstroom voor de uitvoering van activiteiten zal in grotere mate via intermediaire organisaties lopen. Instellingen kunnen zelf prioriteiten stellen ten aanzien van de besteding van deze middelen.

Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur: Cultuur

De subsidies van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur zijn vooral gericht op het scheppen van voorwaarden om de uitvoering van culturele uitwisselingsprogramma's mogelijk te maken. Hiertoe wordt financiële en inhoudelijke steun gegeven aan internationale activiteiten, zoals festivals, beurzen, tentoonstellingen, toernees, clustermanifestaties, studiereizen, deskundigheidsuitwisselingen en congressen.

Bij de afweging welke evenementen voor subsidie in aanmerking komen, wordt vooral gekeken naar het rendement voor de Nederlandse cultuur. Rendement is een relatief begrip, dat in verschillende cultuurdisciplines een andere invulling krijgt. In het kunsten- en letterenbeleid wordt het rendement vooral bepaald door de betekenis van de uitwisseling voor de versterking van de cultuurbeoefening in Nederland. Een uitgangspunt dat overigens niet eenzijdig moet worden opgevat: een uitwisseling ontleent zijn betekenis niet alleen aan de kwaliteit die van buiten af «binnengehaald» wordt, maar ook aan de kwaliteit die naar buiten toe uitgedragen wordt. Dat laatste aspect staat bijvoorbeeld vrij centraal in het internationale bibliotheekbeleid. Op het terrein van het cultuurbeheer gaat het vooral om het versterken van inzicht in het behoud en het beheer van bestaende cultuuruitingen. Rendement is niet direct vertaalbaar in harde cijfers.

Dat geldt bij uitstek voor het buitenlandse cultuurbeleid: de marktaanvullende en soms marktcorrigerende werking van het beleid is minder goed toetsbaar wanneer men met grote dimensies te maken heeft. Ook de directe gevolgen van het promotie- en presentatiebeleid zijn niet direct meetbaar. Een buitenlands beleid dat gericht is op profilering en marktverruiming van de Nederlandse kunst en cultuur, moet dus wel prioriteiten stellen ten aanzien van de soorten activiteiten die men in het buitenland wil ondernemen.

De criteria voor deze prioriteitsstelling hangen nauw samen met de «vertaling» van het begrip «rendement» naar de verschillende disciplines. Zo zal in het kunstenbeleid de nadruk vooral komen te liggen op:

- het ondersteunen van zoveel mogelijk activiteiten van een bepaald artistiek niveau dat voldoet aan internationale kwaliteitsnormen;
- het gebruik maken van distributiekkanalen met een zo groot mogelijke uitstraling en markt bereik;
- de selectie van Nederlandse cultuuruitingen zo veel mogelijk in handen te leggen van buitenlandse afnemers.

Ten aanzien van het cultureel erfgoed komt de nadruk te liggen op:

- activiteiten die een bijdrage leveren aan de bevordering van de kennis van het Nederlandse culturele erfgoed in het buitenland: deskundigheidsuitwisseling;

- activiteiten gericht op het behoud en het beheer van het mondiale culturele erfgoed: participatie in internationale organisaties, deskundigheidsuitwisselingen;
- samenwerkingsprojecten met landen waarmee Nederland historisch een nauwe verwantschap heeft.

Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur: Welzijn

Al eerder is aangegeven dat gestreefd wordt naar een overheidsapparaat dat zich vooral richt op het formuleren naar beleid. In dit kader past het bevorderen van samenwerkingsrelaties op instituutniveau. Waar mogelijk worden uitvoerende taken aan organisaties overgedragen.

Subsidie-aanvragen op het terrein van welzijn worden beoordeeld aan de hand van de Subsidieregeling Internationale Welzijnsaangelegenheden (Staatscourant 1990, 17). Bij de beoordeling van de aanvragen wordt onder meer gekeken of de aanvragen aansluiten op de prioriteiten van het Rijksbeleid zoals aangegeven in het Rijksplan Welzijnswet.

4 Communautaire en Multilaterale Samenwerking

In de inleiding werd al benadrukt dat bi- en multilaterale samenwerking beide gebaseerd zijn op dezelfde internationale samenwerkingsgedachte. De samenhang tussen deze vormen van samenwerking neemt toe. Deze toename zal er toe moeten leiden dat bi- en multilateraal elkaar versterken. Doublures moeten worden voorkomen. Krimpemde budgetten en concurrentieposities zullen vaker gezamenlijk opgezette projecten in multilaterale kaders nodig maken.

Het kan efficiënter zijn om bestaande bilateraal georiënteerde activiteiten voort te zetten in multilateraal verband. Dat geldt ook voor het kanaliseren van hulp via bestaande organisaties, zoals regionale bureaus van bijvoorbeeld de UNESCO. Ook om politieke redenen kan worden besloten bilaterale contacten voorsnog in multilateraal verband te laten verlopen.

Ter voorkoming van een overlapping tussen multilaterale organisaties zal de regering ernaar streven een goede coördinatie tot stand te brengen wat betreft de beleidsinbreng van de diverse departementen. Dit speelt bijvoorbeeld bij Human Resources Development, dat bij alle multilaterale organisaties een belangrijk item is. Daarnaast zal worden aangedrongen op een verdergaande taakverdeling tussen organisaties, die aansluit bij de specifieke mogelijkheden van elke organisatie.

4.1 Europese Gemeenschap

Onderwijs en Onderzoek

Sinds 1976 vindt intensieve onderwijssamenwerking in EG-kader plaats. Die samenwerking heeft een grote vlucht genomen dankzij substantiële actieprogramma's als ERASMUS, COMETT, PETRA, LINGUA en het kaderprogramma op onderzoeksterrein. Zo hebben in het kader van het ERASMUS-programma de afgelopen vier jaar meer dan 200 000 Europese studenten een deel van hun studie in een andere lidstaat gevolgd. De activiteiten vinden een rechtsbasis in verschillende artikelen over beroepsopleiding en onderzoek in het EG-verdrag. Bij onderzoek speelt vooral het vraagstuk van de afstemming tussen EG en nationaal beleid.

De onderwijsartikelen die in het kader van de Intergouvernementele Conferentie over de Europese Politieke Unie in Maastricht zijn aanvaard, bieden op het terrein van het algemeen vormend onderwijs mogelijkheden om gemeenschappelijke activiteiten op dit gebied te onderscheiden. Voorwaarde hierbij is echter dat de autonomie van de onderwijsstelsels in de lidstaten gerespecteerd moet worden. Het onderwijs-

beleid dient een aangelegenheid van de lidstaten te blijven.

Op EG-niveau gaat het er vooral om voorwaarden te scheppen waaronder onderwijsinstellingen zelf op vrijwillige basis grensoverschrijdende samenwerkingsprojecten kunnen aangaan. Die samenwerking kan betrekking hebben op terreinen als:

- de Europese dimensie
- het moderne vreemde-talenonderwijs
- de uitwisseling van leerlingen, studenten en docenten
- de uitwisseling van informatie en ervaringen
- innovatieprojecten gericht op gemeenschappelijke problemen.

Voor wat betreft het onderzoek gaat het in feite om twee zaken. Aan de ene kant activiteiten door de Gemeenschap zelf. Hierbij moet gedacht worden aan de uitvoering van onderzoeksprogramma's ter aanvulling op onderzoeksprogramma's van de lidstaten, de samenwerking inzake communautair onderzoek, de verspreiding en exploitatie van de resultaten van de activiteiten inzake communautair onderzoek en de stimulering van de opleiding en de mobiliteit van de onderzoekers in de Gemeenschap. Anderzijds de coördinatie van onderzoek door de lidstaten en de Gemeenschap teneinde de wederzijdse samenhang van het beleid van de lidstaten en de Gemeenschap te verzekeren.

Cultuur

De intensivering van het Europese integratieproces en de groeiende politieke rol van de Europese Gemeenschap hebben ook gevolgen voor de bevoegdheden van de Europese overheid op cultureel terrein.

Tijdens de onderhandelingen over de Europese Politieke Unie heeft de Nederlandse regering een tekstvoorstel voor een culturele paragraaf ingediend. Dit voorstel heeft mede de basis gevormd voor de tekst die aanvaard is tijdens de top in Maastricht op 9 en 10 december 1991. Het voorstel bevat twee onderdelen. In de culturele paragraaf worden de mogelijkheden en grenzen geschetst van een door de Gemeenschap te voeren cultuurbeleid. Een belangrijk onderdeel vormt lid 4 van het cultuurartikel. Hierin staat dat de Gemeenschap bij de uitvoering van andere Verdragsbepalingen ook rekening houdt met de culturele aspecten.

Daarnaast is (in een toevoeging aan artikel 92 lid III van het EG-verdrag) vastgelegd dat de lidstaten ruimte behouden om een nationaal cultuurbeleid te voeren en de eigen cultuur financieel te steunen. Eventuele steunmaatregelen mogen echter niet de interne marktverhoudingen verstoren in een mate die strijdig is met het «gemeenschappelijk belang». Deze formulering maakt duidelijk dat beperkingen aan het nationaal cultuurbeleid alleen op zwaarwegende gronden kunnen worden opgelegd.

Het voorstel als geheel bewerkstelligt dat de Gemeenschap bij zal dragen aan de instandhouding en ontplooiing van de culturen en talen binnen de Gemeenschap, waarbij hun nationale en regionale verscheidenheid geëerbiedigd wordt. Het optreden van de Gemeenschap zal hierdoor een evenwichtiger karakter krijgen. De eigen activiteiten op cultureel gebied van de EG zullen naar verwachting bescheiden blijven. Deze activiteiten dienen gericht te zijn op de uitwisseling van kennis en ervaring. Van harmonisatie van wet- en regelgeving anders dan via artikel 100A zal geen sprake zijn.

Tot slot is overeengekomen dat het Europees Parlement ten aanzien van het tot stand komen van aanmoedingsacties medebeslissingsrecht heeft inzake het cultuurbeleid van de Gemeenschap. Bij beslissingen over dit punt is unanimiteit in de Raad van Ministers vereist.

Welzijn

Omdat een Welzijnsraad ontbreekt, worden besluiten over welzijnsvraagstukken vooral in de Onderwijsraad, de Sociale Raad en de Gezondheidsraad genomen. Het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur neemt actief deel aan de behandeling van de relevante vraagstukken in de beleidsvoorbereidende en besluitvormende kaders.

Het Ministerie heeft zich de afgelopen jaren beraden over de gevolgen van het tot stand komen van de interne markt 1992. Naar het zich laat aanzien zijn er slechts weinig directe gevolgen voor de beleidsterreinen van Welzijn. Een voorbeeld van een terrein waar wel directe invloed merkbaar is, is dat van de opvang van vluchtelingen en asielzoekers. Versoepeling van grenscontroles en van het algemeen verblijfsrecht hebben een directe relatie met het welzijnsbeleid dat zich hierop richt.

Indirect zijn er echter veel meer raakvlakken met communautaire ontwikkelingen. In dat verband moet gedacht worden aan activiteiten op het gebied van de jeugd en ouderen, gezinsbeleid, gehandicaptenbeleid, sportbeleid, armoedeprogramma's van de EG en het beleid ten aanzien van vluchtelingen, minderheden en asielzoekers.

De Nederlandse inbreng in de EG op het gebied van welzijn berust op drie uitgangspunten. In de eerste plaats wordt getracht te voorkomen dat het relatief hoog aanbod van voorzieningen in Nederland wordt aangetast. In de tweede plaats blijkt dat de partners in de EG in toenevende mate geïnteresseerd zijn in de Nederlandse wet- en regelgeving en beleids- en methodiekontwikkeling op welzijnsgebied. De beschikbare kennis wordt actief uitgedragen in bilateraal en EG-verband. In de derde plaats wordt nagestreefd naar een veel betere afstemming tussen de activiteiten van EG en Raad van Europa op welzijnsterrein.

4.2 Raad van Europa

Nederland heeft in de Raad van Europa voorgesteld de stuurgroep voor culturele samenwerking, het CDCC, op te delen in drie subcomités, te weten voor onderwijs, cultuur en cultureel erfgoed. Dit voorstel, dat is aangenomen, is gedaan in het kader van de uitvoering van de voornemens van de Verklaring van 5 mei 1989 van het Comité van Ministers. Het Standing Committee on University Problems blijft aan het CDCC verbonden. Deze indeling in vier subcomités is sinds mei 1990 een feit.

Het CDCC blijft in de nieuwe opzet de activiteiten vaststellen na de goedkeuring van de begroting voor het Comité van Ministers. Tevens coördineert het CDCC in grote lijnen de activiteiten van subcommissies; eventueel verricht het arbitrage bij geschillen tussen subcommissies. De sub-comités zullen in staat zijn een deel van de traditionele plannings- en beleidstaken van het CDCC over te nemen.

Onderwijs

De tendens bestaat om vele kleinere activiteiten te bundelen in een paar grote projecten. Daarbij gaat het vooral om de volgende aandachtsgebieden. Zoals de verbetering van lerarenopleidingen en modernisering van het vreemde-talenonderwijs. Verder zijn de afgelopen jaren veel gegevens vermeld in de aangesloten landen over volwasseneneducatie en afstandsonderwijs.

De onderwijsactiviteiten blijken onder andere nuttige instrumenten op te leveren om de relatie van langdurig werklozen met de arbeidsmarkt te verbeteren. Daarnaast zien we dat de Europese dimensie in het voortgezet onderwijs, mede op verzoek van de Europese Commissie, een groot aandachtsgebied zal zijn voor de komende vier jaar. In dit grote project komen zowel curriculum-ontwikkeling als beleidsontwikkeling aan de orde. Ook onderwerpen als (school)uitwisseling en samenwerking

tussen Westeuropese en Oosteuropese landen spelen in dit project een grote rol.

Tenslotte vormt de coördinatie van de samenwerking met Midden- en Oosteuropese landen een apart aandachtspunt. De Raad van Europa is door zijn brede karakter bij uitstek geschikt om deze coördinatie op zich te nemen.

Cultuur

De rol van de Raad van Europa in de culturele sector is toegenomen. Onder invloed van ontwikkelingen in Oost-Europa is een groot aantal Oosteuropese landen inmiddels toegetreden tot de Europese Culturele Conventie van 1954. Ook de betekenis van de Europese Gemeenschap voor de culturele sector neemt toe. Dit vraagt om een nieuwe formulering van de taak en betekenis van de raad van Europa. In dat verband is de regering van mening dat de rol van de Raad van Europa terzake aan een herijking toe is.

Meer in het bijzonder zal moeten worden onderzocht of de Europese Conventie moet worden aangepast met het oog op genoemde ontwikkelingen. Ook moet worden nagegaan hoe het apparaat en de expertise van de Raad van Europa kunnen worden benut in de Europese samenwerking zoals die thans georganiseerd wordt in CVSE verband.

Welzijn

Het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur neemt actief deel aan het werk van een groot aantal beleidsvoorbereidende en besluitvormende comités. In het comité voor Culturele Samenwerking wordt samengewerkt ten aanzien van vormings- en ontwikkelingswerk in relatie tot maatschappelijke veranderingen, werkloosheid en bejaarden. Welzijnsvoorzieningen op verschillende bestuursniveaus, de rol van het gezin in de samenleving en armoedeproblematiek worden besproken in het Comité voor Sociaal Beleid. In het Europees Comité voor Migratiezaken wordt gepoogd het beleid ten aanzien van migranten af te stemmen. Ook de sociale aspecten van de opvang van vluchtelingen komen hier aan de orde.

Op het terrein van het jeugdbeleid kent de Raad van Europa twee aparte instituten, te weten het European Youth Centre en het European Youth Fund. Beide instituten organiseren uitwisselingen, symposia, seminars en cursussen voor het kader van jongerenorganisaties. Thans wordt in de Stuurgroep Jeugd een partieel akkoord voor een Europese Jeugdkaart voorbereid. In het comité voor sport wordt naast stimulering van de sportbeoefening gewerkt aan een groot aantal actuele thema's, zoals de bestrijding van doping en voetbalvandalisme, sportsponsoring en gehandicaptensport. In het comité voor gehandicaptenbeleid werken deskundigen uit verschillende disciplines nauw samen op het terrein van de gehandicaptenzorg.

4.3 CVSE

In Krakau is in 1991 een symposium gehouden over het behoud van het cultureel erfgoed. Deze CVSE-bijeenkomst stond geheel in het teken van de nieuwe situatie in Europa en verliep vrijwel zonder politieke confrontaties die het cultureel forum Boedapest in 1985 nog kenmerkten. De bijeenkomst heeft vele deskundigen op het gebied van het behoud van het cultureel erfgoed, zoals monumentenzorg, archeologie, musea en archieven, met elkaar in contact gebracht. Voor de Nederlandse aanpak van het behoud van het cultureel erfgoed zoals vastgelegd in het «Deltaplan voor de cultuur» is veel internationale aandacht verkregen.

De CVSE heeft een belangrijke rol gespeeld bij de veranderingen in

Midden- en Oost-Europa. Op cultureel terrein lijkt nu echter de tijd gekomen om in gang gezette processen over te dragen aan bestaande gouvernementele en non-gouvernementele organisaties.

4.4 VN en gespecialiseerde organisaties

Krachtens haar mandaat is UNESCO een zeer belangrijke internationale organisatie voor multilaterale culturele betrekkingen. Dit belang wordt onderstreept doordat de VN de UNESCO als «leading agency» heeft aangewezen voor de implementatie van het Werelddecennium voor Cultuur en Ontwikkeling (WDCD), dat van 1988 tot 1997 duurt. Na een aantal turbulente jaren, die onder meer resulteerden in het uittreden van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, is de organisatie sinds het aantreden van directeur-generaal Mayor in rustiger vaarwater geraakt. Hij is erin geslaagd het verloren prestige van de UNESCO weer enigszins te herstellen.

De Nederlandse regering steunt de directeur-generaal van de UNESCO in zijn streven naar institutionele en programmatische hervormingen. Tijdens de 26e Algemene Conferentie van UNESCO zijn voorstellen voor een nieuwe opzet van de Uitvoerende Raad aanvaard. Deze voorstellen beogen een betere greep op financieel en administratief beheer en een slagvaardiger organisatie in het algemeen, zonder evenwel de intellectuele rol van UNESCO uit te hollen. Nederland is tijdens dezelfde conferentie voor een periode van vier jaar in de Raad verkozen en zal dus daadwerkelijk kunnen bijdragen aan de concretisering van de voorstellen.

De Regering zal zich blijven inzetten voor een terugkeer in de UNESCO van de uitgetreden leden. Onlangs heeft de Regering besloten om weer van de UNESCO gebruik te maken als kanaal voor ontwikkelingssamenwerking op terreinen als onderwijs, cultuur en communicatie, en op onderdelen van het welzijnsbeleid, onder meer via de regionale bureaus. De mogelijkheden tot uitbreiding van deze hulpverlening worden nader bestudeerd. Deze mogelijkheden hangen mede af van de mate waarin het hervormingsproces leidt tot een efficiëntere en effectievere organisatie.

De Nationale Unesco Commissie (NUC) speelt een belangrijke rol als extern adviesorgaan van de Regering.

Bovendien vormt de NUC een liaison tussen professionele kringen in Nederland en de diverse UNESCO-programma's. Deze laatste rol is vooral van betekenis omdat Nederland veel waarde hecht aan de inbreng van niet-gouvernementele organisaties bij de voorbereiding van het beleid ten aanzien van de UNESCO.

Aparte vermelding verdient het Nederlandse voorzitterschap van het intergouvernementele Comité voor het VN-Werelddecennium voor Culturele Ontwikkeling (WDCD). De NUC is tevens aangewezen als Nationaal Comité voor dit Decennium. De NUC heeft recentelijk aan de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur een Nederlands scenario aangeboden.

In UNESCO verband zijn drie onderwerpen op het terrein van welzijn van belang, te weten sport, jeugd en minderheden. In de bijeenkomsten die de UNESCO op deze terreinen organiseert, wordt actief geparticipeerd.

Op sociaal gebied draagt de welzijnssector bij aan de activiteiten van twee commissies van de VN, te weten de economische en sociale commissie (ECOSOC) en de commissie voor sociale ontwikkeling (CSD). Ook draagt Welzijn bij aan het Centrum voor Sociale Ontwikkeling in Wenen (CSDHA, Centre for Social Development and Humanitarian Affairs, dat aan de VN geaffilieerd is. Verder worden de activiteiten gevolgd van het VN-Kinderfonds, de WHO, het VN Instituut voor Studie en Onderzoek (UNRISD) en de United Nations University in Tokio. Tot

slot worden nauwe betrekkingen onderhouden met twee belangrijke instellingen voor welzijn buiten de Verenigde Naties. Dit zijn het European Centre for Social Welfare, Policy and Research en de International Council of Social Welfare (ICSW).

4.5 OESO

De OESO is in eerste instantie opgericht om een zo groot mogelijke economische groei en werkgelegenheid in de lidstaten te bewerkstelligen. De laatste jaren is echter het besef gegroeid dat onderwijs en wetenschappen in de sociaal-economische context steeds belangrijker worden. Nederland is op het terrein van onderwijs en wetenschappen sterk betrokken bij het werk van het OESO onderwijscomité (EDC), het Center for Educational Research and Innovation (CERI), en het comité voor wetenschaps- en technologiebeleid (CSTP). De laatste tijd legt de OESO de nadruk op horizontale activiteiten zoals structural adjustment, waarmee sociaal-economische problematiek vanuit diverse invalshoeken wordt benaderd, onder meer die van onderwijs en wetenschappen.

In voorgaande paragrafen is reeds gewezen op de gewenste verdergaande taakverdeling tussen multilaterale instituties, met name de EG en de OESO. Bij de OESO wordt daarbij de nadruk gelegd op de analytische kwaliteiten. Het grotere aantal lidstaten, waaronder de VS, Canada, Australië en Japan, geeft extra mogelijkheden op sociaal en cultureel gebied ten aanzien van onderwijs en wetenschappen. In de activiteiten van de organisatie komt dit tot uitdrukking in een groeiende aandacht voor de positie van minderheden, aandacht voor Human Resources Development, Linguistic Pluralism en dergelijke. Vergelijkende landanalyses spelen daarbij een grote rol.

Regionale programma's ten aanzien van Oost-Europa (CCEET en PIT) en de Dynamic Asian Economies (DAE's) zijn in ontwikkeling. Hierbinnen worden ook activiteiten op het terrein van onderwijs en wetenschappelijk voorzien.

5 De Nederlandse Taalunie

De taalverbondenheid met Vlaanderen heeft geleid tot oprichting van de Nederlandse Taalunie. Deze bestond in 1990 tien jaar, wat aanleiding was voor een evaluatie van het Taalunieverdrag. Deze evaluatie zal samen met de aanbevelingen van het Comité van Wijzen als basis dienen voor de verdere samenwerking. Bij die evaluatie wordt onder andere aandacht besteed aan de relatie tussen de werkzaamheden van de Taalunie en de invulling van de protocollen ter uitvoering van het Cultureel Verdrag. Ook is de vraag aan de orde in hoeverre het Taalunieverdrag zou moeten worden verbreed tot andere sectoren dan die van taal en letteren en zich meer zou moeten richten op een gemeenschappelijk cultureel beleid voor Vlaanderen en Nederland. De discussie hierover is nog niet afgerond.

6 Intermediaire organisaties

De meeste activiteiten in het kader van de Nederlandse culturele uitwisselingen vinden plaats buiten een directe bemoeienis van de overheid om. In de uitvoering van het buitenland cultuurbeleid wordt de rol van (intermediaire) organisaties steeds belangrijker. Deze organisaties hebben inmiddels een grote hoeveelheid kennis en ervaring verworven, zowel op nationaal-cultureel als op buitenlands-cultureel terrein. Ze worden veelal door de overheid gesubsidieerd. Er wordt naar gestreefd om de rol van deze organisaties in de komende jaren te versterken. Bij

het sluiten van overeenkomsten met intermediaire organisaties zijn goede evaluatie-afspraken noodzakelijk.

Het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur is van plan om een deel van zijn taken over te dragen aan dergelijke organisaties. Te denken valt aan een deel van de besluitvorming rond subsidies van culturele projecten en een deel van de werkzaamheden met een uitvoerend karakter. Op welke wijze dit uitgangspunt van «overheid op afstand» nader wordt uitgewerkt, hangt af van de aard van de verschillende werkzaamheden en van de organisatie van het beleid.

Uitvoerende taken op het terrein van het cultuurbehoud zijn al voor een groot deel overgedragen aan een aantal Rijksdiensten: de Rijksdienst voor Monumentenzorg, de Rijksdienst Beeldende Kunst, voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek en het Algemeen Rijks Archief. Met deze Rijksdiensten zullen nadere afspraken gemaakt worden over een mogelijke versterking van de internationale werkzaamheden en over de afstemming van de activiteiten op departementaal en niet-gouvernementeel niveau.

Op het terrein van de kunsten gaat het om het overdragen van taken (en middelen) aan (intermediaire) organisaties die optreden als belangenbehartiger of dienstverlenende en promotionele activiteiten verrichten ter stimulering van de verspreiding van een specifieke cultuurdiscipline in Nederland en het buitenland.

De genoemde (intermediaire) instellingen worden steeds meer betrokken bij de organisatie van activiteiten op het gebied van de culturele uitwisseling. Het is de bedoeling om een aantal van die instellingen een grotere taak en verantwoordelijkheid te geven. De ondersteuning door WVC van de internationale activiteiten van dergelijke instellingen op ad-hoc basis zal dan plaats maken voor meer structurele afspraken met deze organisaties aan de hand van een meerjarenplanning.

Ook zal in overleg met de betrokkenen worden gezien, op welke wijze verbindingen zijn aan te brengen tussen de activiteiten van de verschillende organisaties. Het doel hiervan is de toegang tot het Nederlandse cultuuraanbod voor buitenlanders te vergemakkelijken, de verschillende activiteiten beter te coördineren en de voorwaarden waaronder activiteiten worden ontplooid of financieel worden ondersteund door de diverse organisaties beter op elkaar af te stemmen.

Op het terrein van welzijn is in 1991 een begin gemaakt door de overdracht van subsidiabele activiteiten aan EXIS, centrum voor internationale jongerenactiviteiten. Aan EXIS zijn de volgende taken overgedragen:

- de uitvoering van de Regering subsidiëring internationale welzijnsactiviteiten, voor zover het jeugdbeleid en jeugdhulpverlening betreft;
- de evaluatie van activiteiten en de advisering ten behoeve van de voorbereiding van Gemengde Commissiebesprekingen;
- de programmering van bezoeken van deskundigen uit het buitenland;
- de identificatie van nieuwe mogelijkheden voor samenwerkingsprojecten.

Nagegaan moet worden in hoeverre voor de overige onderdelen van Welzijn taken kunnen worden overgedragen.

Op het gebied van onderwijs en wetenschappen zal de rol van de coördinerende intermediaire organisaties worden versterkt. Het gaat hierbij om NUFFIC, Europees Platform voor het Nederlands onderwijs (inclusief CIBB), NETA, KNAW en NWO. Afzonderlijke instellingen zijn vaak niet of onvoldoende toegerust om de problemen op te lossen die zij in het kader van de internationalisering tegenkomen. Bovendien vloeien uit internationaliseringsprogramma's allerlei uitvoerende taken voort die

op een centraal niveau voor de verschillende onderwijssectoren dienen te worden behartigd. Er zullen netwerken worden gevormd om de verschillende taken die internationalisering met zich meebrengt, in gecoördineerd verband te behartigen. Om de flexibiliteit van het onderwijsveld te vergroten, zullen binnen deze netwerken voor bepaalde onderdelen of landen uitvoerders worden aangewezen. Deze kunnen snel en adequaat op nieuwe ontwikkelingen reageren. De overheid kan rechtstreeks opdrachten aan hen verstrekken. De intermediaire organisaties zorgen voor voldoende voorlichting en dienstverlening aan het veld. De overheid zal zorgen voor informatie over beleidsontwikkelingen op nationaal en internationaal niveau. Aan de resultaten van internationale activiteiten en publikaties van internationale organisaties zal zo veel mogelijk bekendheid worden gegeven. Ook zal er regelmatig bestuurlijk overleg met de organisaties worden gevoerd, waarbij een periodieke evaluatie van de doelmatigheid en doelgerichtheid van de intermediaire organisaties aan de orde komt.

7 Cultuur en ontwikkelingssamenwerking

De culturele dimensie van ontwikkelingssamenwerking is nadrukkelijk aanwezig in het nieuwe OS-beleid, zoals geformuleerd in «Een wereld van verschil». In dit beleid wordt cultuur gezien als een basis voor duurzame ontwikkeling. Hierbij wordt een brede definitie van cultuur gehanteerd: het geheel van leef- en denkwijzen van een gemeenschap, met inbegrip van de materiële en immateriële producten van die gemeenschap. De beleidsnota legt een goede basis om het Cultuur- en OS-beleid consequent in de praktijk vorm te geven.

Bij de ontwikkeling van het beleid is vanaf het begin ruimte geschapen voor concretisering in de vorm van ondersteuning van «cultuurspecifieke projecten». Dergelijke projecten zijn gebaseerd op een invulling van cultuur, waarbij het gaat om cultuuruitingen die voor een bepaalde groep of land bij uitstek hun cultuur vertegenwoordigen. Het gaat hierbij om het behoud van belangrijk cultureel erfgoed, versterking van de identiteit of versterking van de positie van personen die belangrijk zijn voor de culturele ontwikkeling van de groep of het land in kwestie. Dat laatste kan door hen in de gelegenheid te stellen ervaringen en gedachten uit te wisselen met vertegenwoordigers van andere culturen.

In 1991 is een apart Cultuurprogramma ingesteld. Hieraan ligt het streven ten grondslag de culturele dimensie van ontwikkelingssamenwerking verder te ontwikkelen. Het Cultuurprogramma kan hieraan bijdragen door na te gaan welke behoefte aan ondersteuning op dit gebied bij ontwikkelingslanden bestaat, en door gerichte ondersteuning van concrete activiteiten. Dit programma is bij uitstek gericht op initiële, tijdelijke ondersteuning van een activiteit, die in een later stadium kan worden overgeheveld naar het bilaterale samenwerkingsprogramma, of op eigen kracht kan worden voortgezet.

Binnen het huidige Cultuurprogramma zijn twee pijlers te onderscheiden.

a) Eén pijler is gericht op versterking van de culturele identiteit en het cultureel zelfbewustzijn van gemeenschappen in ontwikkelingslanden. Het gaat hierbij om projecten in de sfeer van cultuurbehoud en -beheer, maar ook om activiteiten die voor de betrokken gemeenschappen van belang zijn om zelf inhoud te kunnen geven aan processen van sociaal-culturele verandering. De behoefte aan ondersteuning van dergelijke activiteiten moet uitdrukkelijk door de betrokken cultuurdragers zelf worden geformuleerd. Indien een culturele activiteit in het kader van een ontwikkelingsproces als een nationaal belang wordt gezien, zou ondersteuning ervan in principe een zaak zijn van bilateraal overleg waarbij de financiering binnen het reguliere programma wordt geregeld.

b) De andere pijler richt zich veelal op bevordering van begrip tussen verschillende culturen, waarbij uitwisseling van kennis en vaardigheden op het gebied van hedendaagse culturele uitingsvormen van belang wordt geacht. Binnen dit kader kan culturele samenwerking en uitwisseling tussen Noord en Zuid of Zuid en Zuid op verschillende terreinen worden ondersteund. Een dergelijke uitwisseling kan van belang zijn voor het omgaan met culturele verandering in de betrokken samenleving.

Deze twee pijlers geven aan langs welke sporen beleidsontwikkeling wordt nagestreefd en activiteiten worden gestimuleerd.

Bij beoordeling van subsidieverzoeken wordt geen strikte scheiding tussen beide pijlers aangehouden. Een voorstel kan elementen van beide in zich hebben: culturele uitwisseling bevordert cultureel zelfbewustzijn, mits deze plaatsvindt in een situatie van gelijkwaardigheid van betrokkenen. Op zowel departementaal als interdepartementaal niveau vindt regelmatig overleg plaats over ontwikkelingsrelevante cultuurprojecten.

Vanwege de belangrijke rol van onderwijs in het ontwikkelingsproces krijgt het onderwerp veel aandacht in het beleid van de Minister van Ontwikkelingssamenwerking. Binnen de invalshoek van de culturele dimensie van de ontwikkelingssamenwerking staat de sociaal-culturele functie van onderwijs centraal. Een in de cultuur van het land geworteld onderwijsstelsel stelt mensen in staat om, vanuit de eigen cultuur, greep te krijgen op de veranderende omstandigheden en hun potentieel in een veranderende maatschappij te ontplooien. Verhoging van deelname aan het basisonderwijs, alfabetisering en versterking van het beroepsonderwijs zijn prioriteiten in dit beleid. In de binnenkort te verschijnen Onderwijsnotitie wordt het beleid terzake nader uitgewerkt.

In het kader van ontwikkelingssamenwerking wordt de bevordering van sportbeoefening gezien als een aspect van samenwerking op het gebied van volksgezondheid en welzijn. Over de wijze waarop dit aspect binnen ontwikkelingssamenwerking gestalte moet krijgen, heeft thans gedachtenvorming plaats.

8 Instituten

8.1 Culturele instituten in het buitenland

Er bestaan wensen om nieuwe instituten op te richten, zoals bijvoorbeeld een Nederlands-Vlaams cultureel instituut in Brussel en een Nederlands-Vlaams instituut in Keulen. Hoewel de regering begrip heeft voor deze wensen, heeft zij in haar reactie op het WRR-advies (Kamerstuk 20 530 1987-1988, nr. 2, blz. 7) reeds aangegeven, dat uitbreiding van het aantal instituten in het buitenland ten koste zou gaan van het beperkte budget voor culturele activiteiten. Voor een institutionele infrastructuur is relatief veel geld nodig. Dit geld kan doelmatiger worden aangewend voor de ondersteuning van culturele activiteiten.

In de nota «Nederlandse culturele instituten in het buitenland» van 19 september 1989 is de situatie in kaart gebracht. Voor de meeste instituten is die situatie niet veranderd. Het Nederlands Instituut te Rome is in december 1990 overgedragen door het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur via het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen. Het Erasmushuis te Jakarta en het Institut Néerlandais te Parijs vallen thans beheersmatig onder het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Gebleken is, dat de middelen die nog toe structureel voor deze instituten beschikbaar waren, nauwelijks meer toereikend zijn voor het invullen van een adequaat cultureel programma. Zolang voor deze situatie geen andere voorzieningen worden gevonden, dient te worden bezien of aanvulling uit de beschikbare budgetten voor internationale culturele samenwerking mogelijk is. In het bevestigende geval zou zulks ten koste van andere activiteiten dienen te geschieden.

In zijn reactie op het WRR-rapport heeft de regering toegezegd nader te bezien of het zinvol kan zijn de oprichting te bevorderen van een zelfstandig instituut binnen de rijksoverheid voor de coördinatie en planning van de uitvoering van specifieke culturele activiteiten. Deze toezegging is herhaald door de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur in mei 1991 naar aanleiding van een motie over dit onderwerp die is aangenomen tijdens het interpellatiedebat over de Nederlandse deelname aan de Frankfurter Buchmesse op 15 mei 1991 (motie Niessen e.a., Handelingen Tweede Kamer 1990-1991, 22 096, nr. 2). Conform de wens van het parlement zal opdracht worden gegeven tot het verrichten van een studie naar de mogelijkheid en de wenselijkheid van een dergelijk instituut. De Ministeries van Buitenlandse Zaken en van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur formuleren een onderzoekopdracht. Bij de besluitvorming over de oprichting van een dergelijk instituut moet rekening gehouden worden met de beschikbare middelen voor internationale culturele betrekkingen.

9 Coördinatie

Aangezien er verschillende departementen betrokken zijn bij uitwerking van het buitenlands cultureel beleid, moet de nodige samenhang worden aangebracht om een consistent en gecoördineerd optreden in het buitenland tot stand te brengen. De Coördinatiecommissie voor Internationale Culturele Betrekkingen (CICB) stelt onder het voorzitterschap van de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken de algemene beleidslijnen vast. De CICB heeft sinds 1 maart 1991 een nieuwe taakomschrijving gekregen, die als bijlage II bij deze nota is gevoegd. In hoofdlijnen zijn de taken van deze commissie als volgt:

- het waarborgen van de coördinatie bij de vaststelling en uitvoering van het beleid van de betrokken departementen inzake internationale culturele betrekkingen;
- het toetsen van concrete activiteiten aan de vastgestelde beleidslijnen;
- het verrichten van de coördinatie van culturele manifestaties, inclusief de afstemming op handelspromotie-projecten;
- het toetsen van beleidsplannen en jaarverslagen van de culturele instituten in het buitenland;
- het onderling afstemmen van bilateraal en multilateraal cultureel beleid.

Binnen de CICB dient het anticiperen op beleidsontwikkelingen meer aandacht te krijgen. In het kader van de periodieke culturele consultaties vindt eveneens onder coördinatie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken overleg tussen de desbetreffende ministeries plaats. Ten behoeve van de consultaties worden de bestaande betrekkingen geëvalueerd en wordt geanticipeerd op toekomstige vormen van samenwerking.

De coördinatie van de multilaterale culturele betrekkingen geschiedt door de directies van het Ministerie van Buitenlandse Zaken die verantwoordelijk zijn voor de totale Nederlandse inbreng binnen de verschillende multilaterale organisaties. De vakministeries hebben in overleg met de Ambassadeur voor Culturele Samenwerking en de Directie Culturele Samenwerking en Voorlichting Buitenland van het Ministerie van Buitenlandse Zaken de nodige beleidsinbreng via de verantwoordelijke beleidsdirectie op het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Het is vooral de taak van het Ministerie van Buitenlandse Zaken om te trachten versnippering of tegenstellingen in het beleid tegen te gaan.

10 Slotopmerking

In deze nota is de nieuwe beleidsaanpak uiteengezet die de regering voor ogen staat bij de uitvoering van het internationaal cultureel beleid. Op deze plaats worden nog een keer de twee hoofdlijnen van dit beleid onderstreept.

Ten eerste is in het voorgaande benadrukt dat de overheid ernaar streeft om burgers en instellingen zelf in staat te stellen culturele contacten te leggen. De overheid dient in deze visie vooral voorwaarden te scheppen waarbinnen die contacten zinvol kunnen plaatsvinden («bestuur op afstand»). Daarbij zal de overheid zo veel mogelijk anticiperen op ontwikkelingen in de maatschappij.

Een tweede hoofdlijn heeft betrekking op het meest geëigende structuurkader voor internationale culturele samenwerking. Hierbij is de heersende tendens dat samenwerkingsactiviteiten steeds vaker van een bilateraal naar een multilateraal kader worden overgeheveld. De overheid tracht op flexibele wijze op deze tendens in te spelen.

Het groot aantal betrokken partijen bij het internationaal cultureel beleid maakt de beleidscoördinatie zeer belangrijk. De nieuwe taakomschrijving van de Coördinatiecommissie Internationale Culturele Betrekkingen schept de mogelijkheid om daaraan op consistente en gecoördineerde wijze aan tegemoet te komen.

Bij dit alles dwingt het beschikbare budget tot het maken van keuzes. Het totaalbedrag is duidelijk onvoldoende om de in het kader van de internationalisering nog toenemende wensen en aanvragen te honoreren.

Het huidige beleid is erop gericht door een betere coördinatie en een zo efficiënt mogelijk gebruik van de beschikbare middelen tot een optimaal resultaat te komen. Daarbij blijft steeds het uitgangspunt dat de resultaten van de internationale culturele samenwerking gezichtsbepalend voor Nederland moeten zijn en blijven.

Lijst van culturele verdragen
met secretariaatsdepartement (jaar van afsluiting)

	Ministerie van
1. België (1946)	Onderwijs en Wetenschappen
2. Bondsrepubliek Duitsland (1961)	Buitenlandse Zaken
3. Brazilië (1966)	Onderwijs en Wetenschappen
4. Bulgarije (1974)	Onderwijs en Wetenschappen
5. China (1980)	Onderwijs en Wetenschappen
6. Colombia (1966, nog niet in werking)	Onderwijs en Wetenschappen
7. Egypte (1960)	Buitenlandse Zaken
8. Finland (1988)	Buitenlandse Zaken
9. Frankrijk (1946)	Buitenlandse Zaken
10. Griekenland (1953)	Buitenlandse Zaken
11. Hongarije (1968)	Onderwijs en Wetenschappen
12. Ierland (1980)	Onderwijs en Wetenschappen
13. India (1985)	Onderwijs en Wetenschappen
14. Indonesië (1968)	Onderwijs en Wetenschappen
15. Iran (1959)	Onderwijs en Wetenschappen
16. Israël (1975)	Buitenlandse Zaken
17. Italië (1951)	Onderwijs en Wetenschappen
18. Japan (1980)	Buitenlandse Zaken
19. Joegoslavië (1966)	Buitenlandse Zaken
20. Luxemburg (1949)	Onderwijs en Wetenschappen
21. Marokko (1983)	Onderwijs en Wetenschappen
22. Mexico (1964)	Buitenlandse Zaken
23. Noorwegen (1955)	Buitenlandse Zaken
24. Polen (1967)	Buitenlandse Zaken
25. Portugal (1984)	Buitenlandse Zaken
26. Roemenië (1967)	Onderwijs en Wetenschappen
27. Sovjet-Unie (1967)	Onderwijs en Wetenschappen
28. Spanje (1978)	Buitenlandse Zaken
29. Suriname (1976)	Buitenlandse Zaken
30. Tsjechoslowakije (1972)	Buitenlandse Zaken
31. Tunesië (1964)	Onderwijs en Wetenschappen
32. Turkije (1960)	Buitenlandse Zaken
33. Venezuela t.b.v. van Nederlandse Antillen en Aruba (1977)	
34. Verenigd Koninkrijk (1948)	Buitenlandse Zaken
Met de volgende landen worden consultaties gehouden, zonder dat een cultureel verdrag is gesloten:	
Canada	Onderwijs en Wetenschappen
Denemarken	Onderwijs en Wetenschappen
Oostenrijk	Onderwijs en Wetenschappen
Zweden	Onderwijs en Wetenschappen

Besluit Coördinatiecommissie Internationale Culturele Betrekkingen (nieuwe stijl)

De Minister van Buitenlandse Zaken,

Gelet op het WRR advies «Cultuur zonder grenzen» nr. 31, 1987 en de reactie van de regering betreffende dit advies van juni 1987.

Overwegende dat het van belang moet worden geacht de culturele samenwerking tussen Nederland met andere landen zoveel mogelijk te bevorderen;

dat tussen de onderscheiden verantwoordelijkheden terzake van de Ministers van Buitenlandse Zaken, Onderwijs en Wetenschappen, Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en andere bij de internationale culturele samenwerking betrokken departementen een nauwe samenhang moet worden onderkend, zodat een hechte samenwerking op dit gebied tussen deze departementen is geboden.

Besluit:

Artikel 1

Er is een Coördinatiecommissie Internationale Culturele Betrekkingen (CICB nieuwe stijl).

Artikel 2

De CICB heeft tot taak:

2.1: De coördinatie bij de vaststelling en uitvoering van het beleid van de betrokken departementen inzake internationale culturele betrekkingen te waarborgen en concrete activiteiten te toetsen aan de vastgestelde beleidslijnen.

2.2: De coördinatie van culturele manifestaties inclusief afstemming op handelspromotie projecten.

2.3: De toetsing van beleidsplannen en jaarverslagen van de culturele instituten in het buitenland.

2.4: De afstemming tussen bilateraal en multilateraal cultureel beleid.

2.5: Het jaarlijks opstellen van een verslag van activiteiten van het afgelopen jaar en indien gewenst een jaarplan van komende activiteiten. Dit verslag, alsmede de conclusies en aanbevelingen van de CICB zullen worden aangeboden aan de Ministerraad.

Artikel 3

3.1: De voorzitter van de CICB is de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. Vertegenwoordigd in de CICB zijn de volgende departementen:

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken inclusief Ontwikkelingssamenwerking

Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

Het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

Het Ministerie van Algemene Zaken

Het Ministerie van Financiën

Het Ministerie van Economische Zaken

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Als leden komen in aanmerking ambtenaren op het niveau van directeur. Ieder lid kan door een plaatsvervanger worden vertegenwoordigd. De benoeming van een lid geschiedt door de betrokken

Minister. Als secretaris benoemt de Minister van Buitenlandse Zaken het hoofd van het bureau Culturele Samenwerking van de Directie Culturele Samenwerking en Voorlichting Buitenland van dat Ministerie.

3.2: De leden van de CICB en de secretaris worden benoemd voor een periode van 3 jaar. Zij zijn opnieuw benoembaar.

Artikel 4

De CICB is bevoegd subcommissies in te stellen voor de behandeling van bepaalde onderwerpen. Zij stelt daarvoor de taakomschrijving vast en regelt de werkwijze.

Artikel 5

Ingetrokken wordt de beschikking van 8 december 1967 tot instelling van de CICB.

Artikel 6

Dit besluit kan worden aangehaald als besluit CICB; het treedt in werking op 1 maart 1991.

Afschrift van dit besluit zal worden gepubliceerd in de Staatscourant en worden toegezonden aan de Ministers.

's-Gravenhage, 18 januari 1991

De Minister van Buitenlandse Zaken,
H. van den Broek

Lijst van afkortingen

CCEET	Centre for Cooperation with European Economies in Transition (OESO)
CDCC	Comité Directeur de la Coopération Culturelle
CERI	Center for Educational Research and Innovation
CIBB	Centrum Innovatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven
CICB	Coördinatiecommissie Internationale Culturele Betrekkingen
COMETT	EG-actieprogramma voor onderwijs en opleiding op het gebied van technologie
CSD	Commission for Social Development (van de Verenigde Naties)
CSDHA	Center for Social Development and Humanitarian Affairs
CSTP	Committee for Science and Technology Policy (OESO)
CVSE	Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
DAE	Dynamic Asian Economies
ECOSOC	Economic and Social Council (van de Verenigde Naties)
EDC	Education Development Committee (OESO)
EG	Europese Gemeenschap
EMU	Economische en Monetaire Unie
EPU	Europese Politieke Unie
ERASMUS	European Action Scheme for the Mobility of University Students (EG-actieprogramma voor samenwerking tussen Europese universiteiten en mobiliteit van studenten en staf)
EVA	Europese Vrijhandels Associatie
EXIS	Centrum voor Internationale Jongerenactiviteiten
GENT	Gehele Europese Nederlandse Taalgebied
ICSW	International Council of Social Welfare
KNAW	Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen
LINGUA	EG-actieprogramma ter bevordering van vreemde talen
MEDIA	Mesures pour Encourager du Développement de l'Industrie Audio-visuelle
MOU	Memorandum of Understanding
NETA	Netherlands Council of International Education and Training in Agriculture
NUC	Nationale Unesco Commissie
NUFFIC	Netherlands University Foundation for International Cooperation
NWO	Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OET	Onderwijs in de Eigen Taal
PCZ	Pers- en Culturele Zaken
PETRA	EG-actieprogramma verbetering van beroepsopleidingsmogelijkheden van jongeren
PIT	Partners in Transition
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
UNRISD	United Nations Research Institute for Social Development

VN
WDCD
WHO
WRR

Verenigde Naties
World Decennium for Culture and Development
World Health Organisation
Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid